

Dansens og musikkens rødder 32

Menuetten på Ærø – 1

af Ole Skov

Som omtalt i tidligere artikler så menuetten dagens lys i Frankrig i midten af 1600-tallet, og vi hører i Danmark første gang om dansen fra de kongelige kredse og det 'bedre lag' af samfundet i første halvdel af 1700-tallet.

Men menuetten breder sig til alle samfundslag og alle dele af landet deriblandt også til Ærø, som er et af de tidligste steder i de folkelige miljøer, hvor vi hører om dansen. Det er nok ikke helt tilfældigt, at man på Ærø tidligt har gjort brug af menuetten. Til trods for at det er en ø, har man haft stærke forbindelser til Sønderjylland og Hertugdømmerne, under hvilke Ærø i mange år henhørte, og man har rejst meget frem og tilbage mellem disse landsdele, og derved kunnet bringe dansene med til Danmark.

Det første bevis på, at man har danset menuet på Ærø, finder vi i nogle forsvarsskrifter af musikant Johan Ludwig Dauer i Store Rise. Han havde spillet som musikantersvend rundt om i landet og blev i 1757 af biskop Rasmus i Odense kaldet til at være 'Adjungered og Succederende Organist her til Riise på Errøe', altså medhjælpende musikant og efterfølger for den daværende organist og musikant. Dauer blev gift med en datter af organisten, de fik 7 børn, og han blev som planlagt efterfølger for svigerfaderen.

Festlige musikanter i 1723.

I begyndelsen af 1600-tallet fik byernes stadsmusikanter også rettigheder til at

spille på landet. Dette system fortsatte helt frem til omkring år 1800. Landet blev opdelt i distrikter, der var så store, at en enkelt musikant ikke kunne magte alle arrangementer i sit område. Derfor havde han oftest medhjælpere og læredrenge. Johan Ludwig Dauer begyndte altså som medhjælper hos sin svigerfar. Da det ikke var tilladt andre end den privilegerede musikant og hans folk at spille til selskabelighed, var der mange, der var utilfredse, også med den betaling musikanterne forlangte. Det er med baggrund i en sådan utilfredshed, at en række bønder fra Bregninge klager over Dauer.

Klageskriftet er indsendt til myndighederne af Christen Petersen, Hans Jürgensen, Peter Philipsen, Michel Jepsen, Knud Christensen, Anders Jensen, Albert Erichsen og Lauritz Hansen samtligte af Østre og Vestre Bregninge sogn på Ærø og skriftet er dateret: Store Rise d. 26. november 1787.

Dauer skriver et forsvarsskrift, der fylder mere end 10-A4 sider i afskrift. Han forklarer en masse om sig selv som musikant, om sit spil og sine priser og meget mere. For at få lov at klage og forsvare sig, skulle man betale en afgift, hvilket Dauer da også gjorde. Han måtte betale 'Zwölff Schilling Allerunderdanigste' altså 12 skilling tysk mønt. Her uddrag af Dauers 'forsvarsbreve':

Min svigerfader eksercerede benævnte Musicant tjeneste i gamle højfyrstelige tider, men forsømt at få rettigheden konfirmeret. Derved musicerede enhver bondekarl og dreng ved forefaldende bryllupper, lystigheder og forsamlinger egenmægtigt og gav min svigerfader en liden erkendelse derfor. De gav, hvad de selv ville, men til sidst gav den største part intet. Ved at enhver fuser tog sig rettigheden til at musicere, blev distriktet for en ordentlig musicant i bund og grund fordærvet.

Jeg indså denne uorden og fejltagelse, besynderlig da jeg havde været musi-

cantersvend udi København og Odense. Da jeg blev svigersøn i 1757, tillod jeg mig derfor allerunderdanigst at gøre ansøgning om at erholde privilegium som eneste musicant på Ærø og bekom fra det kongelige tyske cancelli følgende besked:

'Ansøgningen kan i visse måder ikke blive accorderet, med mindre De kan accorderere dem med stadsmusicant Gorrisen i Sønderborg, som er privilegeret over begge lenene Søbygård og Gudsgave her på Ærø. Kender De imidlertid Amtet Gråsten og Ærøeskøbing kan De allerunderdanigst melde dem'.

Jeg skrev så til Gorrisen, men han fordrede så stor summa, at jeg ikke i min levetid så mig i stand til at afbetale kapitalen. Derpå erholdt jeg allernådigst privilegium som eneste musicant i Amtet Gråsten og i staden Ærøeskøbing.

I året 1761 kom jeg endelig i accord og betalte til musicant Gorrisen én gang for alle 100 Mark og erholdt derpå privilegium over hele landet (det vil sige Ærø). Allernådigst forundte privilegier blev på behørig vis formant ambtbetjentene og undersåtterne, at de i fremtiden skulle holde sig fra al videre fuskteri. Det frugtede desværre kuns lidet, thi aldrig så snart var mine privilegier bekendtgjorte, før jeg fandt stor modstand. I enhver bondeby jeg kom, forefandt jeg gerne 7-8 fuskere, som stedse forsøgte at gøre afbræk i mit embede.

Dauer får da megen hjælp fra cancelliråd Prehn, men intet hjalp. Han skriver så:

Går jeg videre frem, så fandt ungdommen i Bregninge i sidste juli måned (dvs 1787) for godt at oprette komplet lystighed, hvortil hele sognets ungdom af begge køn samt gamle vare indbudne.

Dagen før kom en person af selskabet til mig og forlangte musik. Dertil fandtes jeg villig, og spurgte ham, hvor længe jeg havde at musicere. Jeg bekom til svar: fra om eftermiddagen kl. 3 indtil næste morgen kl. 3 á 4, eller så længe selskabet fandt for godt at danse. Det

betød nu ungefåhr 13 á 14 timer kontinuerligt spil til dans. For nu at vise mig ganske honet og billig imod dem, da deres genstridighed var mig bekendt, forlangte jeg ikkuns 4 Mark, som straks af en person blev mig tilstået. Men hvad sker? Samme aften kommer 2 personer og siger, at de ikkuns ville give mig 2 Mark, og at ville jeg ikke være fornøjet, så vidste de selv, hvad de ville lade gøre.

Dauer får så øvrigheden 'sat i bevægelse' og landfoged Tieleman publicerer privilegierne igen, samt at det var strafbart at fuske (spille uden tilladelse). Sandemand Peter Matzen gik da til boelsmand Christen Petersen, hvor lystigheden stod, og befalingen blev tydeligt læst op også for de to personer, som var indkaldt til at musicere istedet for Dauer. Der var megen palaver, men de 2 fuskere musicerede til dansen indtil solens opgang uden at respektere Dauers privilegium. Dauer skriver videre:

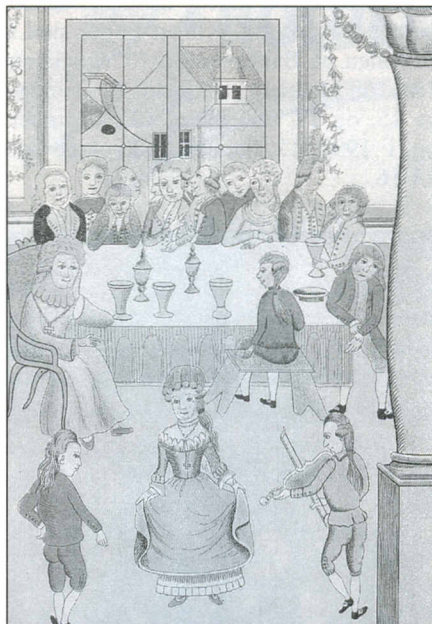
'Ja alt dette var endnu ikke nok, men for at drive deres Hallsstarrighed til den Høyeste Spitze af Forvovenhed, saae holt de dem om Søndagen derefter löstige og drak, sværmede og dantsede. Da Pastor Monrad erfarede denne frecke og Uegudelige behandling på en Høy-Helligdag, blev han inderlig fortrydelig, forföyede sig selv ned til stædet hvor Forsamlingen var, tog Violinen bort fra Karlen som musicerede, og ansadte ham desuden i 1 Mark straf til Sognets fattige'.

Igen efter en del syrligheder skriver Dauer:

Ligeledes i sidste juli måned i Store Rise oprettede ungdommen lystighed af over 100 personer, og jeg forlangte for 13 á 14 timers opvartning ikkuns 4 Mark, men de var så uforskammede, at de kun ville give mig 24 skilling. Da jeg ikke ville dette, tog de egenmægtigt og egenrådigt fuskere til at musicere.

Jeg nægter ingeniunde, at jeg for omtalte lystighed i Bregninge for 13 á 14 timers opvartning forlangte 4 mark eller 12 skilling for timen eller 1/2 skilling for dansen, og mener, at det er ganske billigt. Jeg er som musicant meget ilde deran, når undersåtterne herpå landet havde den magt og myndighed, at jeg skulle være fornøjet med, hvad hver især af god vilje ved bryllupper eller lystigheder ville give. Besynderlig da de

ikke engang undseer dem ved at byde mig en kvart skilling eller en Dreiling for en Menuet.

Ungt par der danser menuet (?) for sel-skabet.

Vægmaleri fra Rättvik i Sverige fra først i 1800-tallet.

Tydeligt bevises det, at det at være musicant på Ærø og besonderlig i det Soerbygaardske Lehn, er et sorrigt og kummerfuldt levebrød, thi her skal alting gøres omsonst (gratis). Hvad skulle gøre at bevæge mig til et bondebryllup og føre mange aparte instrumenter, når det ikke bliver betalt. Det er alt nok at jeg bruger Violin, Trompet og Clarinet, for mere har aldrig været brugeligt, hvor jeg som musicantersvend forhen har været.

- Andre steder får musicanten betalt for al ekstra musik, men her på Ærø intet.

- Andre steder nægter den allerminde bonde dreng ikke musicanten 1 Skilling for en dans, her på Ærø får man næppe en halv skilling.

- Andre steder kan en musicantersvend på en nat tjene 3 á 4 rigsdaler, her på Ærø ikke engang 4 Mark.

- Andre steder tør en bonde aldrig uden skriftligt bevis indtage fuskere til at musicere. Her på Ærø derimod bekymrer de sig hverken om hans kgl majestæts allerhøjeste hånd og segl langt mindre øvrighedens befaling.

- Andre steder, hvor jeg har været, er bonden pligtig med heste og vogn at

afhente musicanten, men her på Ærø må han gå eller give den halve fortjeneste bort til vognleje.

Man beskærer mit levebrød, hvormed jeg skal ernære kone og 7 børn. Derudover skal jeg betale 20 rigsdaler om året, og jeg har endnu at betale 60 rigsdaler for mine kongelige privilegier.

Jeg har nu i 30 år (1757-1787) været elsket og yndet, men her på mine gamle dage sættes jeg i Paroll med Bierfiedlere og Bettelmusicanter. Denne blame og tort kan jeg som musicant ingeniunde påtage.

Her foreslår Dauer øvrigheden, at de 8 klagere skal deponere 100 Rigsdaler til retten i Ærøsköbing og betale 5 rigsdaler i kongelig brøde. Dauer skal så forpligte sig til at rejse til Sønderborg og aflægge prøve som musicant for stadsmusicanten dér, men også lade sig eksaminere i det musikalske studium, som han jo brugte ved undervisning i musik og sang. Består han, får han de 100 rigsdaler for blame, tort og manglende indtjening.

Der er ingen konklusion på skriverierne. Måske finder vi den en dag et andet sted i arkiverne. Vi må dog bemærke os, at Dauer spillede til dans i perioden 1757 til 1787. Desuden kan vi læse, at man på Ærø har danset menuet i denne periode, og at man kun ville give Dauer en kvart skilling eller en dreiling for at spille en menuet.

Danselæreren underviser et barnepar i menuet.

Artiklen fortsætter i næste nummer, hvor blandt andet indsamlingen af mollevitten bliver belyst.